

ОПЕРАТИВНИЙ БЮДЖЕТНИЙ КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Успішна реалізація стратегічних і тактичних завдань управління бюджетом держави залежить від рівня організації та ефективності оперативного бюджетного контролю використання фінансових ресурсів бюджетних установ, оскільки цей контроль обслуговує у першу чергу стадію виконання бюджету, що надає йому особливий характер управлінської діяльності.

Теоретичні і практичні аспекти різних видів контролю розкриваються у працях таких вітчизняних економістів, як В. Андрущенко, М. Білуха, О. Василик, В. Романів, Н. Рубан, В. Симоненко, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інших. Однак, у сучасній економічній літературі досить рідко вживається термін «оперативний бюджетний контроль використання фінансових ресурсів бюджетних установ». На нашу думку такий підхід є не зовсім правомірним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки не сприяє якісному виконанню бюджету.

Найбільшою сферою застосування оперативного бюджетного контролю є стадія виконання бюджетів та оцінки обліку про їхнє виконання. Суб'єктами бюджетного контролю на даній стадії є: Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК, місцеві держадміністрації, виконкоми місцевих рад; Міністерство фінансів України, місцеві фінансові органи; Державна казначейська служба України; Державна податкова служба України; Державна фінансова інспекція України; Державна митна служба України; головні розпорядники та розпорядники бюджетних коштів. При цьому використовуються такі види бюджетного контролю, як державний, муніципальний, внутрішньовідомчий, внутрішньогосподарський, громадський, аудит із застосування методів експертизи, перевірки, ревізії, моніторингу, аналізу, обстеження, інвентаризації, спостереження тощо. Причиною цього є наявність величезних грошових потоків, пов'язаних із наповненням та використанням централізованого фонду грошових коштів держави. Постійне зростання обсягів даного фонду вимагає розширення сфери бюджетного контролю, урізноманітнення його методів, підвищення ефективності та дієвості.

Міністерство фінансів України, що забезпечує формування та реалізацію державної бюджетної політики, здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу як щодо державного бюджету, так і місцевих бюджетів. В межах своїх повноважень воно координує та спрямовує діяльність органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного

законодавства, визначає основні організаційно-методичні засади та дає оцінку функціонуванню систем внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту. Місцеві фінансові органи контролюють дотримання бюджетного законодавства щодо місцевих бюджетів.

До повноважень Державної казначейської служби України стосовно контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить оперативний контроль щодо: ведення бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів; відповідності кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету; відповідності взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; відповідності платежів взятим бюджетним зобов'язанням та бюджетним асигнуванням.

Цей орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, в межах своїх повноважень забезпечує організацію та координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом оцінки їх діяльності.

Повноваженнями Державної фінансової інспекції України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства вважаються здійснення контролю за: цільовим та ефективним використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів (включаючи проведення державного фінансового аудиту); цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників; відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання, кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудита у розпорядників бюджетних коштів.

Головний розпорядник бюджетних коштів у сфері оперативного бюджетного контролю використання фінансових ресурсів: отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет); приймає рішення щодо делегування повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та/або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань; затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів); розробляє проекти порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними

програмами; розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм; здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень та оцінку ефективності бюджетних програм, забезпечуючи ефективно, результативно і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі; здійснює контроль за своєчасним поверненням у повному обсязі до бюджету коштів, наданих за операціями з кредитування бюджету, а також кредитів (позик), отриманих державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста), та коштів, наданих під державні (місцеві) гарантії; здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів; забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової і бюджетної звітності у порядку, встановленому законодавством.

Оперативний бюджетний контроль використання фінансових ресурсів бюджетних установ спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на стадії виконання бюджету його учасниками, а також забезпечує: оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту); правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності; досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень; проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів; запобігання порушенням бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави у процесі управління об'єктами державної власності; обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах. Внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ. Внутрішнім аудитом є діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного та не результативного використання бюджетних коштів,

виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності бюджетної установи та підвідомчих їй бюджетних установ, поліпшення внутрішнього контролю.

Найбільш типовими порушеннями бюджетного законодавства у сфері використання фінансових ресурсів бюджетних установ на стадії виконання бюджету, на нашу думку, вважаються: порушення порядку або термінів подання, розгляду і затвердження кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, затвердження у кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями; порушення порядку або термінів подання і затвердження паспортів бюджетних програм; порушення встановлених термінів доведення документів про обсяги бюджетних асигнувань до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня або одержувачів бюджетних коштів; порушення порядку та термінів відкриття (закриття) рахунків в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів; взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом чи законом про Державний бюджет України; порушення порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань, включаючи необґрунтовану відмову в реєстрації або несвоєчасну реєстрацію бюджетних зобов'язань; порушення вимог Кодексу при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок бюджетних коштів, а також порушення порядку і термінів здійснення такої оплати; здійснення платежів за рахунок бюджетних коштів без реєстрації бюджетних зобов'язань, за відсутності підтверджених документів чи при включенні до платіжних документів недостовірної інформації, а також безпідставна відмова у проведенні платежу органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів; нецільове використання бюджетних коштів; порушення встановлених вимог щодо застосування бюджетної класифікації; порушення встановлених вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів; видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону; здійснення видатків на утримання бюджетної установи одночасно з різних бюджетів.

Таким чином, під оперативним бюджетним контролем використання фінансових ресурсів бюджетних установ ми розуміємо систему забезпечення належного управління бюджетними коштами, яка здійснюється шляхом внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту, інспектування, провадження діяльності з їх гармонізації з метою забезпечення якісного управління ресурсами держави на основі принципів законності, економічності, ефективності, результативності та прозорості.

У процесі реформування бюджетного контролю на рівні держави постає необхідність вирішити наступні найважливіші завдання:

– визначити нові концептуальні засади організації системи оперативного бюджетного контролю у складі державного внутрішнього фінансового контролю;

– створити єдине правове поле для розвитку системи державного внутрішнього фінансового контролю, включаючи оперативний бюджетний контроль використання фінансових ресурсів бюджетних установ;

– створити умови для ефективного функціонування системи оперативного бюджетного контролю в органах державного і комунального сектору;

– сформувати служби внутрішнього аудиту в усіх органах державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних цільових фондів, підприємствах, організаціях, установах державної та комунальної форм власності;

– розробити стандарти бюджетного контролю, у яких розкрити їхню методологію, деталізувати та уніфікувати контрольні процедури, правове забезпечення і гарантування незалежності, соціального захисту і відповідальності, положення етики внутрішнього аудитора;

– створити необхідні інформаційно-комунікаційні інфраструктури.

Реформування системи оперативного бюджетного контролю потребуватиме певного часу, великих зусиль з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів ризику. Це дасть можливість адаптувати систему бюджетного контролю України до європейських стандартів, покращити управління державними ресурсами, забезпечити раціональне використання цих ресурсів та зміцнення фінансової дисципліни, отримувати обґрунтовану інформацію про діяльність державного сектору та ефективно реагувати на неї.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/conv>.

2. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 р. №158-р // Офіційний вісник України. – 2005. – №22. – С. 75–84.

3. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період 2008-2015 рр. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2008 р. №1347-р // Офіційний вісник України. – 2008. – №82. – С. 166–177.